

Možná, že někteří bádají hlavně kvůli obdivnému potlesku na kongresech a počtu článků. Mně šlo vždycky hlavně o ty děti.

Zůstane PO NÁS JEN TO,

CO ROZDÁME

„Pan profesor není v náladě, vzal nad svůj denní program jednu pacientku a nestihl se naobědvat. To víte, hladový mužský...“ varuje mě sestra hned u dveří do ambulance.

A tak s radostí přijímám pozvání na společný oběd v závodní jídelně. Zasluhou (někteří by spíš řekli vinou) prof. MUDr. Josefa Hyánka, DrSc., (81) je tam u jídel uvedena kalorická hodnota i množství cholesterolu. Tahle žlutavá steroidní látka je pro něj „denním chlebem“ už řadu let.

My Češi máme asi díky vepřu knedlu zelu nebo svičkové k obědu a salámům k snídani hladinu cholesterolu v krvi stále vyšší než třeba Němci, Francouzi nebo Angličani.

Zlepšilo se to. V posledních letech lidé jedí zdravěji, víc o tom, co si dávají na talíř, přemýšlejí. Jenže pro mé pacienty je norma stanovená pro zdravé lidi, tedy do 5 milimolů na litr, příliš měkká. Kdo má v rodině úmrtí na infarkt nebo mozkovou mrtvici před padesátkou, měl by mít rozhodně cholesterol nižší, možná jen 4 mmol/l nebo ještě méně, to je individuální.

Vymyslel a prosadil jste v Nemocnici Na Homolce první lipidovou ambulanci v republice, kde se na vysoký cholesterol léčí hlavně děti. Jak to, že i mimino, které pije jen mateřské mléko a o bůčku nic neví, může mít vysoký cholesterol?

Ještě před padesáti lety byli lékaři na celém světě přesvědčeni, že vysoký cholesterol je pouze záležitostí dospělých. V USA pak ale prokázali arterosklerotické změny u mladých vojáků, kteří zahynuli v korejské a pak ve vietnamské válce. Tak se ukázalo, že spousta lidí trpí takzvanou familiární hypercholesteremií. To je prostě dědičné. Já jsem začal v 90. letech vyšetřovat děti a vnoučata pacientů operovaných na kardiokirurgii po infarktech. Porucha metabolismu tuků je vrozená a musí se včas objevit a medikamentózně léčit, jen nějaké omezení v jídle nestačí. Podívejte, tohle jsou karty s rodokmenem, které má každý, kdo přijde ke mně na ambulanci. Při vyšetřování vlastně začínám odzadu, od pradědu a prababiček. Ti modří jsou poškození – mělí

prof. MUDr. Josef Hyánek, DrSc.

Narodil se 27. 7. 1933 ve Velikové na Valašsku.

V roce 1957 ukončil studium na Fakultě dětského lékařství UK v Praze.

V roce 1986 založil Centrum dědičných metabolických poruch FN v Praze 2 a stál také u zrodu Národní kontrolní referenční laboratoře MZ ČR.

Působil jako konzultant Světové zdravotnické organizace v Ženevě, Dillí a Ulánbátaru.

Od roku 1992 byl primářem oddělení klinické biochemie, hematologie a imunologie pražské Nemocnice Na Homolce, kde dosud na částečný úvazek pracuje v metabolické ambulanci.

Publikoval víc než 300 vědeckých prací s převažující tematikou dědičných metabolických poruch a laboratorních vyšetřovacích metod.

Nedávno k jeho mnoha oceněním přibýlo i nejvyšší lékařské, za celoživotní práci – Zlatá pamětní medaile České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně.

Má dceru Milenu (63) a syna Tomáše (56) a čtyři vnoučata.

Jeho koníčky jsou chalupa v západních Čechách a myslivost.

kardiovaskulární příhodu. Podle toho, kolik má dětí ve svém rodokmenu modré barvy, stanovím, jaké má mít hodnoty a také léčbu. Dieta je její součástí.

Prý jste velmi přísný. Poslouchají vás děti, přesněji jejich rodiče?

Když nechtějí plnit, co jim nakážu, řeknu jim, ať jdou jinam. Za dveřmi čeká řada dalších, kterým vlastně zabírají místo. Hypercholesteremie bohužel nebolí. Ale dítě, které přijde ke mně v deseti s vadou lipidového metabolismu a nebude se správně léčit, dostane ve dvaceti první infarkt.

Vaše první dětské pacientky už mají své děti. Přes svou dědičnou chorobu vedou normální život. Na počátku své lékařské kariéry jste zase spoustu dětí zachránil před mentálním postižením. Na zavedení screeningu fenyketonurie i dalších metabolických poruch u novorozenců, který nám i ve vyspělých zemích závidějí, máte velkou zásluhu. Jak jste se k této problematice jako pediatr vlastně dostal?

Pocházím z velmi chudé rodiny, táta byl tesař a musel uživit čtyři děti, já byl nejstarší. Původně jsem vlastně měl být knězem, to byla pro prvorozené z chudých rodin tehdy jediná možnost studia. Chodil jsem do salesiánské měšťanky ve Fryštáku a těšil se, že budu misionářem někde v Africe. Jenže po válce tuhle školu zrušili a já začal chodit na Baťovo gymnázium. Tam jsem se hodně naučil. A další „školu života“ jsem dostal o prázdninách, kdy jsem s tátou zedničil, abych nebyl doma na obtíž. Ostatně na stavbách jsem si přivydělával i na medicíně. Vybral jsem si ji asi proto, že měla k misionářství nejbliže. Vždycky jsem chtěl sloužit lidem. Mám rád historii, a tak mně je trochu líto, že Jana Lucemburského má obecné mínění nespravedlivě za pacholka. Jednak to s Eliškou Přemyslovnou rozhodně neměl lehké, jednak kdopak by bez něj byl náš „otec vlasti“ Karel IV.? To Jan Lucemburský se celý život staral, po Evropě vlivně obíhal, aby ten jeho Karlík mohl být císařem. Chtěl být zkrátka lidem k užítku a heslo, které si nechal vyryt na štít – Sloužím, je i moje krédo.

Ano, rozumím, jasně jste mi vysvětlil, proč jste se stal lékařem. Ale proč ta biochemie s nekonečnými složitými vzorci?

U nás na Valašsku jsem viděl spoustu debilních dětí. Vzpomínám si, jak jsme s tátou a mamou chodili na poutě na Hostýn a Velehrad a šli jsme kolem ústavů plných takových chlapců a děvčat. A když jsem na medicíně zjistil, že se s tím dá něco dělat, tak jsem se rozhodl jim pomoci. Vliv na moje rozhodnutí měli i profesori, se kterými jsem se na fakultě setkal. Třeba profesor Jiří Šantavý, kterému jsem dělal na biochemii demonstrátora.

Po promoci jsem chtěl domů, na Valašsko. Jenže ve Vsetíně už bylo místo obsazené nějakou protekční dcerunkou a můj červený diplom byl slabý trumf. Nejbližší volné místo bylo v Uherském Hradišti. Nastoupil jsem na dětské oddělení k docentu Aloisovi Palackému. Byl to nejlepší šéf mého života. Přes den jsem vyšetřoval pacienty a po večerech jsme s panem docentem báдали v jeho biochemické laboratoři. Tam jsem se začal zajímat o dědičné metabolické poruchy. Dobrý první šéf dokáže mladého člověka ovlivnit a nasměrovat na celý život.

S Klubem rodičů a dětí trpících poruchami lipidů organizoval Josef Hyánek letní tábory

V metabolické ambulanci Nemocnice Na Homolce pracuje na částečný úvazek

V zaměstnanecké jídelně nemocnice prosadil Josef Hyánek, že kromě kalorické hodnoty se u nabízených jídel uvádí, kolik obsahují cholesterolu

■ Nebyla vaše cesta určena především vírou?

Náboženství hrálo v mém dětství velkou roli. Byl jsem bigotní katolík. Ale teď už jsem jen katolík. Nebylo pro mě úplně jednoduché přijmout, že třeba v Indii, kde jsem působil, mohou být lidé spokojeni a šťastní bez našeho Boha. Že mohamedáni, židé nebo buddhisté mají svého. Toleranci se taky člověk musí učit.

■ I ve vztahu, že?

Já myslím, že je to hodně o výběru. Tu svoji jsem poznal už tam u nás ve škole. V první třídě, když nás pan učitel učil čistit si zuby, tak mě poplivala. Byla to taková dračice... Začali jsme si spolu až na medicíně. To už jsem měl srovnané, že musí vyznávat stejné hodnoty jako já, musí to mít podobně s církví, být stejně vzdělaná. Rozdíl byl jen ten, že já byl z chalupy a ona ze statku. Tak jsem si ji vyzkoušel, jestli umí sekat kosou. Předvedla to perfektně a mohli jsme se vzít. Ona byla děčkařka jako já. Jenže já pak dělal vědu, neměl jsem téměř žádné peníze, a ona držela rodinu finančně i se starala o děti. Bez ní bych si těžko mohl doplňovat všechny znalosti z biochemie a genetiky, které jsem potřeboval, abych pak mohl svým dospělým pacientům radit, který partner je pro ně z hlediska jejich nemoci vhodný a který ne. Aby jim to ale pak vydrželo dvaapadesát let jako nám s mojí paní, to už se musejí starat sami. Odešla mi už před pár roky, ale chybí mi pořád.

■ A jestli pak vy sám sekat kosou umíte?

Nemůžete přece po někom něco chtít, když to sám nezvládnete. Tím jsem se řídil i jako šéf. Sekat jsem se naučil už jako kluk. Vzpomínám si, že jako gymnazista jsem se chtěl vytáhnout před svými sestřenkami – byly to tři moc hezké holky. Nabídl jsem se, že jim jejich louku klidně poseču. Jenže jsem nevěděl, jak je velká. Pamatuju si to jako dneska. Bylo k půlnoci, měsíc jako oko a já byl sotva v polovině a bylo jasné, že do rána to stejně neposekám. Jak jsem tak byl úplně malomyslný, najednou se tam zjevil tatínek a povídá: „To sis, synku, pěkně zavařil.“ No, posekali jsme to spolu!

■ Vidím, že vaše charakteristika, kterou jsem si přečetla na internetu, zcela sedí: „Hlavním životním rysem profesora Hyánka je neúnavnost, houževnatost a schopnost hledat nové cesty ve prospěch pacientů.“

Víte, bez podobných vlastností byste tehdy tam u nás na Valašsku těžko přežila. Jen si představte, že v zimě v létě chodíte denně šest kilometrů do školy a ze školy. Třeba i večer potmě lesem. Já už tam

dotazník

Mrzelo vás, že se rozdělilo Československo?

ANO NE

Kupujete biopotraviny?

ANO NE

Jste na Facebooku/ Twitteru?

ANO NE

Četl jste Bibli?

ANO NE

Jezdíte MHD?

ANO NE

Má mít prezident možnost vyhlásit amnestii?

ANO NE

Umíte uvařit svičkovou?

ANO NE

Zavedl byste na psí bojová plemena zbrojní průkaz?

ANO NE

Zavedl byste na psí bojová plemena zbrojní průkaz?

ANO NE

měl svůj vyšlapaný chodníček, takže jsem světlo ani nepotřeboval. A když pak byly na gymnáziu běžecké závody, tak jsem všechno vyhrával. Tvrdý život – to byl trénink!

■ Jen pro sport, nebo i pro vědeckou práci?

Tvrdohlavost, trpělivost i bojovnost se hodí vždycky. Například když potřebujete něco prosadit proti šéfům. Můj první šéf byl velice vzdělaný člověk, ale suverén, který nesnášel diskusi. S ním to nikdy nebyl dialog, ale monolog. Dovolil mi sice dělat pokusy s aminokyselinami, ale když to budeme dělat polarografickou metodou. Takže jsem dva roky dělal spojku mezi ním a akademikem Heyrovským. A když jsem to tímto způsobem dva roky patlal a nebylo to k ničemu, zavolał mu nakonec profesor Heyrovský, že to tak nejde, a já jsem konečně mohl dědičné vady detekovat po svém, jinou, citlivější metodou.

Začal jsem dělat screening cystinurie v pražských školách. Vyšetřil jsem 30 000 dětí. Další screeningovou kampaň se mi podařilo prosadit v polovině 60. let. Udělali jsme rozbory na aminokyseliny u všech mentálně postižených dětí a adolescentů z celého Československa. Dovedete si představit, kolik to bylo práce? Mezi 19 000 vyšetřenými jsme našli 250 nepoznaných fenylketonuriků. Pak jsme ještě odebrali a vyšetřili vzorky 100 000 dětí ze zvláštních škol a ústavů pro handicapované.

■ To jen kvůli vědeckému poznání?

Možná, že někteří bádají hlavně kvůli obdivnému potlesku na kongresech a počtu článků. Mně šlo vždycky hlavně o ty děti. V roce 1968 byl navržen a dva roky nato schválen povinný screening novorozenců na fenylketonurii. Byli jsme první ve všech zemích východního bloku. A světový primát jsme dosáhli zavedením screeningu fenylketonurie u těhotných žen.

■ Jistě jste za takový zásadní počin získal řadu ocenění.

Prosím vás, jakápak ocenění... Já jsem nejvíc pyšný na to, že se z těch rodičů, kteří by bez nás byli

debilní, narodilo už asi pětatřicet zdravých normálně se vyvíjejících dětí. A ty když si pak vezmou nějakého vhodného partnera, tak ani nemusí řešit genetickou zátěž. To „dědičné prokletí“ se zkrátka podařilo zvrátit.

■ U fenylketonuriků lze geny „přemoc“ dietou a léky. Ale jinak asi moc šancí nemáme. Však i vy se po letech strávených v Praze cítíte jako Valach.

Abyste nám se ženou po našich kotářech nestýskalo, přivezli jsme si odtamtud na chalupu, kterou jsme se ženou přestavěli z ruiny, padesát ovocných a padesát lesních stromů. Máme tak na Karlovarsku valašský sad i les. Ale o to se člověk musí starat! Investoval jsem

„Nejvíce jsem pyšný na to, že se už z rodičů fenylketonuriků narodilo pětatřicet zdravých, normálních dětí. „Dědičné prokletí“ se podařilo zvrátit.“

spoustu práce a času a teď si tam občas sednu, koukám na ta stromíka a říkám si: jak to, že jsi ještě tady?

■ Abyste si vychutnal, že máte „splněno“ – postavil jste dům, zasadil strom i zplodil syna...

Život je hrozně krátký na to, abychom stačili udělat všechno, co chceme. Já jsem na konci a nemám pocit, že jsem se vším hotový. A řadu věcí jsem měl udělat lépe.

■ Které například?

Možná bych nebyl tak sveřepý a umíněný a nešel hlavou proti zdi. S jinou taktikou, s využitím konexí a kontaktů bych možná k cíli postupoval rychleji.

■ Myslíte, že byste tak získal vyšší postavení, víc funkcí, byl slavnější?

Moje zkušenosti i ze světa, z působení pro Světovou zdravotnickou organizaci mě naučily být k funkcím a poctám skeptický. Hlavní je pocit z dobře vykonané práce, že jsi někomu prospěšný, někomu posloužíš. Nakonec – nezbude po nás nic než to, co rozdáme. ■

UŽIJTE SI KRÁSNÉ LÉTO!

Velký průvodce pro rodinné výlety

SPECIAL květy České léto
RODINNÉ VÝLETY ZA POZNÁNÍM, ZÁBAVOU I DOBRÝM JÍDLEM
 49 Kč
NEJVĚŠÍ SOUBOR
 PODROBNÝCH INFORMACÍ, RAD A TIPŮ

REPUBLIKOU KRÍŽEM KRÁŽEM
 > Podrobné mapy krajů
 > Ubytování
 > Kalendář akcí
 > Místní speciality
 > Slavní rodáci
 > Doprava

Český úřad pro cestovní kanceláře
CzechTourism

✓ FASCINUJÍCÍ ODKAZ PŘEDKŮ
 ✓ VÝPRAVY ZA ZÁHADAMI
 ✓ PŘÍRODNÍ SCENERIE
 PĚŠKY | NA KOLE | VLAKEM | LODÍ | LETADLEM
 AUTEM | BALONEM

NOVÝ SPECIÁL TÝDENÍKU KVĚTY PŘÁVĚ V PRODEJI

EVA HIRSCHOVÁ
Snímky JAROSLAV JIRIČKA a archiv J. Hyánka